

JÚLIA OJEDA CABA

L'anomalia lingüística com a esclatxa en la cultura de la normalització

En memòria de Maria Carme Junyent i Figueras

Aquest article neix d'un bloqueig. D'un bloqueig principalment lingüístic. Vaig estar setmanes sense poder-ne escriure ni una ratlla. El correu electrònic que em va arribar com a encàrrec per part de la Simona Škrabec, un 12 de juny de 2023, anava també adreçat a la molt enyorada M. Carme Junyent. Durant els primers intents d'escriptura ja havia tingut notícia que la Carme estava molt malalta. Dies més tard, a principis de setembre, el país sencer es despertava dolgut i consternat per la notícia de la seva mort. La Carme, dona sàvia, valenta i determinada fins al darrer moment, va deixar escrit el que seria el seu darrer article, titulat «Morir-se en català», publicat pòstumament pel diari digital *Vilaweb*. Junyent hi exposava, en primera persona, les dificultats que ella mateixa va viure per poder ser atesa en català els últims dies de la seva vida. Més enllà, però, de presentar-se com un pòstum anecdotari personal, el text era un toc d'atenció per a l'Administració catalana, a la qual atribuïa la responsabilitat de garantir que el professional sanitari tingués la formació suficient, jo diria que tan lingüística com humana —sociolingüística fins i tot—, com per tenir clar que la llengua del pacient forma part indispensable del seu tractament. A més, la lingüista també feia èmfasi en el fet que l'estat d'impotència

Júlia Ojeda Caba (Granollers, 1994) és investigadora i crítica literària. Col·labora en mitjans de comunicació com *Núvol*, *Caràcters* o *Catarsi*. Coautora juntament amb Anna Punsoda i Marta Roqueta del «Manifest per un nacionalisme feminista» (2023). Actualment fa el doctorat a la UOC

i de vulnerabilitat lingüística amb què es troben les persones que arreu del món i durant els darrers moments de la seva vida no poden expressar-se en la llengua que els van transmetre, era resultat de l'imperialisme lingüístic i de la ideologia que se'n desprèn, la qual estableix una correspondència monolingüe entre una única llengua i un Estat. Paradoxalment, el darrer reclam de la Carme per poder rebre un tracte lingüísticament digne, qüestió que tantes altres vegades ella mateixa havia batallat i exigít per als altres, era també, i sobretot, un últim desig tan desesperat com esperançat perquè tots nosaltres puguem seguir vivint i existint en català.

Va ser llavors quan vaig emmudir. Com podia jo, en aquell moment, escriure alguna reflexió amb sentit relacionada amb l'actual situació del català —que era l'encàrrec que se m'havia fet—. La paràlisi creativa em va portar a la lectura desesperada de tots els textos amb autoritat sobre la matèria que vaig ser capaç d'apilar: Carme Junyent, *Vida i mort de les llengües* (1992); Joan Fuster, *Escrits sobre llengua* (1994); Enric Larreula, *Dolor de llengua* (2002); Pau Vidal, *El bilingüisme mata* (2015); Josep Murgades, *Escrits sobre llengua* (2016); Rudolf Ortega, *En defensa de la llengua* (2016); Carme Junyent i Bel Zaballa, *El futur del català depèn de tu* (2020), Jordi Martí Montllau, *Llengua i identitat nacional* (2023)... Com més lectures acumulava més posposava el temps d'escriptura. Va ser ben bé un interval de dos mesos —des de finals d'agost fins a principis d'octubre—, dos mesos durant els quals la situació política de la llengua arreu dels Països Catalans travessava, per una banda, enormes dificultats, especialment arran de les polítiques lingüicides i catalanòfobes exercides pels governs del Partit Popular i de VOX al País Valencià i a les Illes Balears; i per l'altra, vivia moments històrics al Congrés dels Diputats espanyol, on la llengua catalana ha pogut ser parlada per primera vegada sense censura. En paral·lel, mentre a les xarxes socials —de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó— bullien amb casos i casos de denúncia per atacs i vulneracions per raons de drets lingüístics, els socialistes espanyols reprenien la promesa de fer possible l'oficialització del català a Europa com a moneda de canvi per obtenir els vots dels partits catalans per una nova investidura a Madrid. Mentrestant jo, enmig d'aquesta olla (politicolingüística) de pressió, i del meu propi bloqueig narratiu, cercava alguna cosa interessant, estimulante, suggeridora per a dir. Va ser aleshores quan vaig anar a petar a les paraules que Joan Solà va pronunciar l'any 2009 davant de la impassibilitat de la majoria de diputats del Parlament de Catalunya:

Som, doncs, una comunitat lingüísticament malalta des de fa molts anys, des de segles. ¿Es pot tolerar que una comunitat s'hagi de qüestionar contínuament la bondat, la genuïtat d'allò que parla? [...] ¿Volem o no volem ser un país normal?

Fa trenta anys que neguem la realitat lingüística en què ens trobem immersos: neguem que la llengua recula de manera alarmant, neguem que els catalanoparlants tinguem problemes lingüístics. Negant la realitat no tindrem mai recursos per millorar-la i superar-la (Ortega 2016: 335-337).

Pocs dies abans de descobrir el discurs de Solà, havia pescat per la xarxa social Twittter, ara també anomenada X, una piulada d'una usuària que explicava que una coneguda seva havia estat ingressada en una residència on ningú sabia parlar català. La persona en qüestió patia d'Alzheimer i ja no entenia el castellà. La tuitaire lamentava que aquella dona havia quedat condemnada a viure la resta de la seva vida sense poder demanar ni un got d'aigua en la seva llengua materna. «Com sabran què necessita quan estigui malalta?», es demanava. Aquesta història compartida i comentada públicament per centenars de tuitaires em va fer connectar tant amb l'article de Junyent com amb l'associació entre llengua catalana i malaltia que feia Solà. Dues autoritats acadèmiques que, com sabem, van dedicar gran part de les seves trajectòries professionals a alçar la veu per denunciar que la situació de la llengua catalana era molt més delicada i molt més complexa del que els discursos oficials i celebratoris volien fer creure.

Els catalanoparlants formem part d'un context sociolingüístic històricament emmalaltit que ens emmalalteix. Vivim lingüísticament subjectes a una realitat que pot tenir conseqüències sobre la nostra salut mental i, per extensió, també física i emocional. Hi ha estudis acadèmics que demostren que la supressió o l'eliminació de les llengües indígenes de comunitats que han estat dominades colonialment o que viuen en contextos de minorització lingüísticoculturals, està directament relacionada amb el desenvolupament de problemes mentals. De fet, s'estableix una relació de causalitat entre la pèrdua de la llengua materna i la tendència a patir trastorns mentals severos, que poden fins i tot conduir a idees de suïcidi (Faruk, Rosenbaum 2022). Aquesta qüestió s'explica perquè la pèrdua de la llengua pròpia té efectes nocius sobre la identitat individual i col·lectiva, és a dir, que té efectes polítics, però també té efectes relacionats amb el benestar, l'autoestima i l'empoderament personal. Això és així perquè les llengües no són mers sistemes de comunicació, sinó que més aviat ho són d'identificació. És a dir, i parafrasejant Junyent, que les llengües són un tret d'identitat que principalment ens indiquen quin és el nostre lloc al món i com ens hi podem arrelar.

El mateix any que Solà afirmava davant de la cambra catalana que la nostra llengua no gaudia ni de bona de salut política, ni de bona salut social ni de bona salut filològica, jo iniciava el que seria el meu darrer curs d'Educació Secundària

Obligatòria en una petita escola d'un poble del Vallès Oriental. Vaig néixer i créixer —tot i provenir d'un context familiar de descendència castellanoandalus— en un país i en un entorn que creia i percebia lingüísticament «normal», és a dir, on la llengua catalana era la predominant. Mai abans, i per *mai abans* vull dir fins ara que just he acabat el meus estudis de doctorat, havia pensat que la meva «existència lingüística» (Škrabec 2021) com a catalanoparlant nascuda als anys noranta al bell mig de la normalitat de la Catalunya autonòmica, havia estat assajada semànticament i sociolingüísticament en termes de malaltia, tensió o conflicte lingüístic, de degradació, de substitució o d'anormalitat.

Va ser a partir d'aquesta constatació, que vaig començar a demanar-me des de la perspectiva d'algué que es dedica a l'estudi de la literatura i a la crítica cultural, com podia ser que ni a mi ni als membres de la meva generació —els nascuts durant les dues primeres dècades de la democràcia, fills de la immersió lingüística i del Club Super3—, ens haguessin arribat o haguéssim atès abans discursos que posessin en joc els paràmetres de la suposada normalitat lingüística. Què era el que ens ho havia impedit? Quines eren les coordenades que havien regit les construccions discursives i materials que ens permetien identificar-nos amb un col·lectiu social concret, en aquest cas amb una catalanitat cultural, lingüística i fins i tot nacional que semblava ser normal i estar plenament normalitzada? Quin és el marc sota el qual s'ha desplegat el paradigma oficial de subjectivació politicocultural que permet entendre les relacions que hem establert tant amb la llengua com amb els seus discursos, però també amb la nostra identitat lingüística, cultural i sociopolítica?

Comencem amb una imatge.

LA CULTURA DE LA NORMALITZACIÓ: IMATGE, CONCEPTE, ESCLETXA

Mercè Picornell, en el seu llibre, *Sumar les restes. Ruïnes i mals endreços en la cultura catalana postfranquista* (2020), dedica tot un capítol a analitzar críticament els discursos de construcció de les cultures transicionals catalana i espanyola. L'estudiosa parteix d'una reflexió que em sembla especialment suggestiva per pensar

figurativament i com a forma de preludi la posterior conceptualització de la relació existent entre la llengua catalana, els discursos al voltant de la seva normalització i la producció de subjectivitats politicolingüístiques concretes. Picornell observava que tot just un any abans

de l'aprovació de la Llei de normalització lingüística al 1983, la Generalitat de Catalunya llançava la primera campanya per a la normalització de la llengua catalana, sota el lema «El català, cosa de tots».

La popular imatge d'aquesta campanya va ser la Norma, una nena simpàtica i riallera que ensenyava als catalans la normativa gramatical i els usos políticament correctes de la llengua, i que va esdevenir un veritable referent per a les generacions de la regeneració democràtica. Picornell ens recorda que, segons va explicar el seu creador, el dibuixant Lluís Justé, la Norma tenia com a parent més directe «El més petit de tots», que havia estat el símbol de la resistència antifeixista durant la Guerra Civil. Creat inicialment per l'escultor Miquel Paredes i després convertit en il·lustració emblemàtica per Lola Anglada, va arribar a ser considerat «la mascota de la revolució», segons el va batejar Jaume Miravittles, ideòleg de l'oficina de propaganda de la Generalitat de Catalunya l'any 1937.

Com assenyala l'estudiosa, el fet que ambdós personatges vesteixin amb la grana blava obrera i presentin unes certes similituds a nivell fisonòmic, feia creure que es volia mantenir una certa continuïtat històrica i cultural amb el temps de lluita i resistència catalanista previs a la Dictadura. No obstant això, si es fila més prim, s'observa com el puny alçat de la imatge de resistència antifeixista a mitjans dels anys vuitanta ja va quedar amagat dins la butxaca de la Norma, alhora que la bandera de Catalunya, la senyera, era substituïda per una carpeta amb les normes gramaticals.

Trenta anys més tard, al 2012, apareixeria una versió remasteritzada de la popular figura, difosa a través de les xarxes socials, per qui llavors era conseller en funcions del Partit Socialista de Catalunya, Ferran Mascarell. La nova imatge de la Norma es va fer servir com a resposta a la reforma educativa que plantejava el polèmic ministre del Partit Popular espanyol José Ignacio Wert, que suposava tot una amenaça pel sistema escolar d'immersió lingüística català. Aquesta vegada, però, la Norma ja no somreia, ans al contrari, es mostrava visiblement enfadada, havia canviat el seu eslògan propositiu i celebratori per un contundent i defensiu

«No ens toqueu el català» i havia recuperat la senyera. Tanmateix, la mà la continuava tenint guardada dins de la butxaca.

L'evolució gràfica de la coneguda i estimada icona em serveix com a porta d'entrada per desplegar el que voldria que fos el centre de la meva dissertació, que té a veure amb els límits i les problemàtiques associades al paradigma polític i cultural hegemònic, el de la normalització autonòmica, instaurat al Principat de Catalunya des de mitjans dels anys vuitanta del segle passat, i encara avui, tot i que afeblit i sovint desacreditat, encara operatiu. La normalització, diu Picornell, «com a projecte cultural institucionalitzat en la Catalunya postdictatorial generà també tensions com les que marquen aquest esborrament simbòlic de la resistència en la imatge de la Norma» (2020: 236). Al meu entendre, i com aquí provaré de desenvolupar, és un esborrament simbòlic que permet instal·lar un nou marc biopolític, dit focultianament, condicionat pel canvi que es produeix en passar de la cultura resistencialista dels anys cinquanta, seixanta i setanta a la de la normalització dels vuitanta, noranta i dos mil. Un marc que, al seu torn, permet la construcció d'uns discursos i d'unes subjectivitats polítiques *altres*, més indiferents i més domesticades en relació amb el discurs i el poder oficials, que permeten analitzar, entre moltes altres qüestions, la situació de la llengua i les actituds, les percepcions, els posicionaments i les convencions que els catalanoparlants van adoptar. De fet, no és casualitat que Picornell recorri a les afirmacions de Bru de Sala, recollides per Josep-Antón Fernández (2008), on l'escriptor i articulista posava com exemple la necessària desvinculació que van haver d'establir els agents i els actors del nou camp cultural normalitzat respecte a les anteriors actituds o motivacions resistencials, com ara amb la defensa militant de la llengua; atès que mantenir-les podia alterar la implementació correcta dels paràmetres que la suposada nova «normalitat» exigia.

La traducció d'aquesta premissa la descriu el filòleg Josep Ferrer quan denuncia que el primer que va fer la Generalitat catalana va ser, per una banda, acceptar i gestionar la suposada naturalitat del bilingüisme, com si fos una condició prèvia i inherent a la realitat lingüística catalana, en lloc de plantejar-la com una imposició política secular per part de l'Estat espanyol. I per l'altra, edulcorar la realitat de l'ús social del català, que en la línia de Junyent o Solà, era ja regressiva als anys noranta. La conseqüència d'aquesta política, deia Ferrer

ha produït l'efecte pervers de fer aparèixer com a normal i justa una realitat absolutament anormal i injusta. Un efecte que és especialment pervers en les generacions crescudes i educades en aquest període de règim autonòmic, per a les quals aquesta anormalitat «normal» ha aparegut amb la idea de la normalitat democràtica (Vidal, 2015: 36).

La qüestió interessant aquí és observar com Ferrer posa en relació la ficcionalització de la normalitat lingüística amb la normalitat política autonòmica, fent així evident l'existència d'un marc fal·laç o fantasmagòric, que jo anomenaré *cultura de la normalització*, que delimita els contorns del que oficialment es podrà dir, fer o pensar dins la Catalunya posttransicional, i que desplaça qualsevol forma de conflicte, ja no només lingüístic, sinó també social, polític o cultural.

De fet, un apunt que em sembla interessant fer de manera prèvia a la conceptualització del terme, és plantejar el procés de normalització autonòmic català en paral·lel a l'anàlisi que Luisa Elena Delgado fa a *La nación singular. Fantasías de la normalidad democrática española (1996-2011)* (2014). L'estudiosa proposa entendre la construcció del discurs social al voltant de la normalitat democràtica espanyola com una fantasia que serveix principalment per mantenir l'ordre i l'estabilitat polítiques vinculades a la idea ranceriana del consens. Tant Delgado com Josep-Antón Fernández, en el seu famós llibre *El malestar en la cultura catalana* (2008), parteixen de la teoria psicoanalítica per pensar la noció de fantasia (nacional, ideològica) amb l'objectiu de dotar de sentit l'associació que en el cas espanyol es produeix entre normalitat i cohesió nacional-territorial, i de normalització i assimilació en el cas català, a partir de les primeres dècades de la restauració democràtica espanyola. Segons Delgado, la fantasia seria el punt de suport que permet dotar de coherència allò que anomenem realitat, és a dir, el que fa alhora possible i impossible la identificació col·lectiva. És també l'element a través del qual es poden sostenir els engranatges fantasmagòrics que fan pensable aquesta realitat perquè permet amagar-ne les inconsistències i els dissensos. La qüestió interessant és observar com l'estudiosa desgrana la singularitat del projecte de consolidació de l'Espanya postfranquista a partir dels mecanismes simbòlics que operen en la construcció d'aquesta fantasia de normalitat, cristal·litzada a través del mite de la Transició i el marc cultural que se'n desprèn.

D'una manera similar i molt suggestiva, en l'article «Els residus de la Transició: abjecció, trauma i adaptació», Antoni Maestre Brotons (2015) estableix sincronismes entre la normalització cultural i lingüística catalanes amb les narratives de la normalitat democràtica espanyoles. L'estudiós afirma que la Transició va ser principalment un procés de configuració nacional, tant espanyol com català, que tenia per objectiu executar polítiques regularitzadores que organitzessin i encarrilessin el caos existent en un país convuls. En definitiva, el conjunt d'aquestes polítiques i el projecte que les inclou, així com les formes consensuals i neutralitzadores de la dissidència que les va caracteritzar, acaben configurant una política determinada que té la seva translació directa dins del camp cultural (Ojeda Caba 2021).

Tant és així que, el paradigma politicocultural sorgit dels pactes del règim del 78 que ha determinat la cultura espanyola, es va popularitzar sota l'etiqueta de la cultura de la Transició o CT (Martínez 2012). Segons els periodistes i acadèmics que l'han mobilitzat, la CT es caracteritza per ser el marc de legitimació del que es pot entendre per «cultura», que alhora pivota sobre la consigna consensual de no criticar les estructures de l'Estat i estableix els límits del que es pot dir, fer o pensar mitjançant el monopoli de la paraula, dels temes i de la memòria (Fernández Savater 2012). D'aquesta manera, la CT es defineix per la seva naturalesa altament depol·litzadora, desproblematitzadora i desmobilitzadora.

Al meu entendre, aquest marc polític i cultural dominant té la seva rèplica en el terreny cultural català, que proposo batejar a partir del terme homòleg, el de la cultura de la normalització o CN. Dit en altres paraules, la conceptualització d'aquest terme ha de permetre visibilitzar els engranatges que han regit i regeixen els marcs polítics, culturals i mentals des de la Transició espanyola i la Constitució de 1978, i la seva reproducció en el cas català. Engranatges que, com apuntava abans, van tenir efectes sobre la construcció dels discursos sobre la llengua catalana. Per exemple, es va instal·lar el pensament general que si el català havia sobreviscut a les prohibicions del franquisme, amb les noves estructures d'autogovern en democràcia ja quedaria absolutament protegit. De fet, com assenyalava Enric Larreula (2002), als anys vuitanta, des de la mateixa direcció de Política Lingüística comandada per la filòloga Aina Moll, s'augurava una llunyana però indiscutible hegemonia de la llengua catalana després de la seva oficialització. El relat oficialista ple d'il·lusió i esperança, però, no va tenir gaire en compte ni va problematitzar mai que l'obligatorietat estatutària d'haver d'incloure també l'oficialitat de la llengua castellana als territoris històrics de parla catalana, suposava *de facto*, la impossibilitat de poder fer factible la plena hegemonia del català. Les conseqüències d'aquests posicionaments institucionals van ser l'establiment d'un escenari normalitzador que empenyia cap a la deserció i cap a la indiferència lingüística dels catalanoparlants, o en la línia de Bru de Sala, d'abandonament de la militància lingüística, és a dir, de despol·lització de la llengua. Un escenari que, al seu torn, també propugnava arraconar els discursos que poguessin criticar la feblesa de tot el procés; atès que aquests, o bé insistien a carregar contra la situació preferent en termes legals i socials amb què comptava la llengua castellana, o bé volien visibilitzar la bel·ligerància en contra de la llengua que l'espanyolisme supremacista no va deixar d'ostentar, o que inclús ja vaticinaven un possible futur de substitució lingüística inevitable.

Així doncs, reprenc el fil de l'argumentació conceptual per plantejar que el projecte de la normalització impulsat pel primer govern de Jordi Pujol pot ser llegit com una rèplica a petita escala, tot i que amb les seves particularitats, de la cultura de la Transició espanyola. És a dir, que ambdós projectes formen part d'una operació estatal conjunta que va tenir com a objectiu assentar uns marcs de normalitat i de consens indiscutibles. Parlem, doncs, d'una mateixa empresa que va establir les bases del nou ordre social i polític sorgit dels pactes transicionals i d'una forma específica de dir i fer les coses en el context català després de la instauració del règim de les autonomies. En aquest sentit, entenc la cultura de la normalització com un projecte polític i cultural hegemònic de caire civilitzatori, amb capacitat per construir i vertebrar identitats polítiques emmarcades dins d'un discurs oficial específic. Un projecte que comparteix amb la CT esquemes de representació simbòlica i mecanismes d'institucionalització semblants —encara que en el cas català més febles i sovint també amenaçats per la pròpia CT—, així com la presència d'agents públics encarregats de garantir i legitimar la seva implementació. I finalment també, en la línia plantejada per Helena Miguélez-Carballeria en el llibre *Galiza, un povo sentimental?* (2022), on aborda des d'una anàlisi similar el projecte de normalització autonòmic gallec, un llenguatge (social, polític, cultural, literari) comú.

Tot i compartir gran part de l'aproximació que Josep-Antón Fernández (2008) planteja sobre les dificultats d'implementació que ha patit el projecte de la normalització des de finals dels anys vuitanta, sostinc que la CN és el paradigma cultural i polític hegemònic, i que malgrat ser precari i haver experimentat diverses crisis, no desapareix mai. A més a més, cal no oblidar que és també un model de construcció d'identitat nacional, lingüística i cultural que queda limitat al Principat de Catalunya, tot deixant de banda els altres territoris de parla catalana de l'Estat espanyol. Finalment, destacar que pel fet de ser un projecte nascut de manera institucionalitzada ha promogut i promou un discurs i una cultura centralitzats i centralistes, estandarditzats i estandarditzadors, i despolititzats i apolítics, que es troben submergits en les narratives de la normalització i la normativitat, i exclouen així tot allò que no poden assimilar.

En aquest mateix context, Guillem Colom-Montero (2021) assenyala que la mateixa noció de normalitat amb què es basava el projecte de la normalització pretenia reproduir els patrons politicoculturals d'una nació amb estat; i que, al mateix temps, era una intenció que va néixer truncada a causa de l'estatus i la condició de subordinació existent entre la Catalunya autonòmica i l'Estat espanyol. Aquest factor, afirma Fernández, va ser determinant per constatar el fracàs de la proposta i el descontentament general que se'n va derivar:

La normalització era l'estratègia per operar una subversió simbòlica que alterés els paràmetres de la divisió de la realitat nacional, actualment definits per l'Estat espanyol, per tal d'arribar a una situació d'hegemonia en la societat catalana sense causar una fractura en el cos social ni un conflicte obert amb l'amo espanyol (2008: 233-234).

Per bé que puc estar d'acord amb la idea que la normalització pretenia esdevenir hegemònica sense generar conflictes ni ruptures, la lectura adquireix una altra dimensió si es planteja que la cultura de la normalització és una reproducció a escala catalana, especificitats incloses, de la cultura de la Transició espanyola. En la direcció ja esmentada, afirmo que totes dues són el resultat d'un model institucional unívoc que pretenia desactivar el potencial disruptiu de referències i discursos anteriors basats en formes resistencialistes i conflictivitzadores, especialment en termes d'encaix territorial (p. ex. s'arracona i es marginalitza qualsevol al·lusió a la tradició independentista), administratiu (p. ex. s'imposa l'Estat de les autonomies i s'abandona políticament el marc dels Països Catalans) i lingüísticocultural (p. ex. es naturalitza el bilingüisme social, es nega el conflicte lingüístic, es promouen mitjans de comunicació dialectalment centralistes, etc.). Dit altrament, que el projecte de la normalització no fracassa perquè entri en conflicte amb Espanya, és que en cap cas estava pensat per fer-ho. De fet, i coincidint amb Colom-Montero, és precisament per la genètica consensual amb què es va concebre la normalització —segons la qual s'acceptava d'entrada la condició d'encaix aproblemàtic i de subordinació—, la que li va permetre recrear la seva pròpia fal·làcia de normalitat.

És, doncs, la doble condició de la cultura de la normalització, la de ser anomalia en termes de cultura nacional i alhora model basat a partir d'unes lògiques normalitzadores, la que provoca que sorgeixin crítiques com les que fa Picornell (2020), quan afirma que la normalització s'institueix com un paradigma de sutura que ubica la resistència cultural, les actituds i els discursos resistencialistes en un passat ja resolt. Dit en altres paraules, el que assenyala l'acadèmica, en una direcció similar a la plantejada fins ara, és que aquest procés de transmutació normalitzadora entès com a oblit i tancament dels conflictes del passat en el camp cultural català, replica les mateixes dinàmiques de consens sobre els quals opera la cultura de la Transició espanyola. I que, com dèiem, generen uns mecanismes que no només s'abstenen de criticar les estructures estatals o autonòmiques, sinó que emergeixen amb la desactivació de la resistència i de la memòria històrica com a estratègia d'oposició al poder, tant polític com cultural. És precisament a partir d'aquest punt que la interpel·lació de la figura de la norma pren sentit, en tant que imatge que pot

condensar tant la doble tensió derivada del procés de normalització d'una llengua i una cultura anormals, com fer evident l'operació de volguda ressignificació política i simbòlica que es produeix amb la recuperació d'algunes referències vinculades amb les lluites del passat recent del país.

Una darrera reflexió interessant que insisteix, des d'una altra perspectiva, sobre els perills de viure instal·lats dins dels límits de marcs de normalització en contextos com el nostre, és la que Edgar Illas desenvolupa en l'article «Visca la mort del català! Una proposta modesta per a les llengües minoritàries» (2005). L'estudiós assenyala que el principal problema d'aquests projectes normalitzadors és que es construeixen a partir d'una lògica, d'uns raonaments i d'una retòrica essencialment messiàniques. És a dir, que mobilitzen un relat presentista que situa en el centre ja no la salvació de la llengua, sinó l'arribada d'un salvador que li hauria de garantir la seva supervivència. Com a contraproposta, l'estudiós desplega tot un plantejament, quasi programàtic, en defensa de la proclamació de la mort del català. De la mateixa manera que tantes vegades havia defensat Carme Junyent entenent les llengües amenaçades com a espais de llibertat dels seus parlants, on el mercat i el poder no poden entrar, Illas parteix del potencial que tenen les llengües no estatals o minoritàries —concepte que fa servir de manera sinonímica al de llengües amenaçades o subordinades—, «per desemmascarar les ideologies dels poders hegemònics» (2005: 8). Al seu entendre, fer valer el sentiment d'angoixa i d'anormalitat lingüística que viuen els parlants d'una llengua amenaçada permet confrontar-los tant amb la condició de mort i finitud inherent a l'existència humana, com també revelar-ne el funcionament de les ideologies estatals i els interessos polítics que s'hi amaguen.

Així doncs, el que planteja Illas no és una deserció en la defensa per la supervivència de les llengües minoritzades, però sí una reconsideració de com planejar-ne les estratègies, amb l'objectiu d'evitar reproduir ficcionalment els mecanismes d'estatalització i normalització de les llengües dominants. A més a més, aquesta reflexió ve motivada per la tramposa insistència de les ideologies estatals de voler fer passar les llengües hegemòniques com a «naturals, útils i no ideològiques i les minoritàries *per* inconvenients, innecessàries i polititzades» (2005: 25).

Com he plantejat des de l'inici, és precisament en la indestriable relació que existeix entre llengua i política, especialment en contextos com el nostre on es produeix una tensió entre el desig de normalitat i la realitat de l'anormalitat lingüística, la que ens ha de permetre posar el focus en qüestions que tenen a veure amb el lligam que els catalanoparlants estableixen amb les seves tries i actituds lingüístiques, amb les percepcions que tenen sobre l'estat de salut de la llengua o amb les

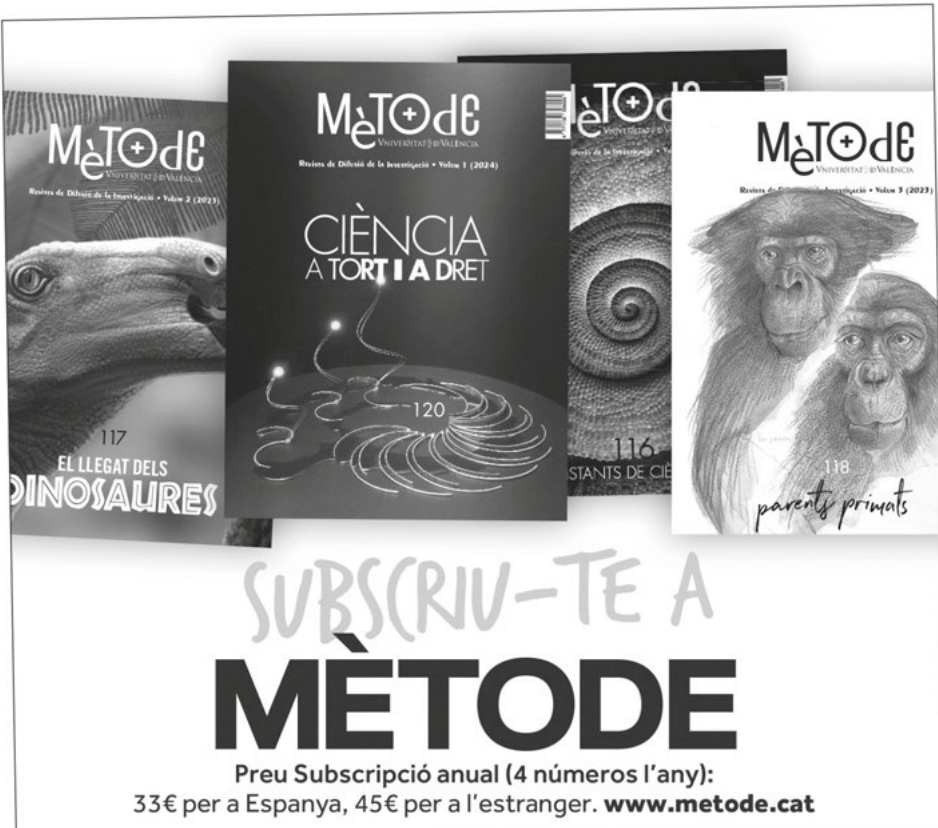
convencions que han reproduït històricament —l'exemple més clar seria el de la convergència lingüística. Centrar-se críticament en aquests aspectes és fer emergir les costures, sovint invisibilitzades, dels marcs socials, polítics i culturals que regeixen i delimiten els escenaris de reproducció i d'existència lingüística d'una comunitat de parlants determinada.

En definitiva, l'existència de veus com les de Carme Junyent que ja als anys noranta alertava de la passivitat i de la inacció de les autoritats catalanes, que tot adoptant posicionaments autocomplaents i cofoistes, van defugir la responsabilitat d'entomar el fracàs i la impostura de la normalització i la delicada situació amb que ja es trobava la llengua catalana. La fermesa de discursos crítics com els de Solà o Ferrer denunciant els perills de la naturalització del bilingüisme per una banda; i per la contrària, l'ofensiva imparable de l'espanyolisme castellanocèntric practicat al llarg de les dues darreres dècades per Ciutadans, PP i Vox, són només alguns exemples que irrompen, com una escletxa indefugible, en el miratge del que és i ha estat sempre la cultura de la normalització. ◀

BIBLIOGRAFIA

- COLOM-MONTERO, G. (2021): *Quim Monzó and Contemporary Catalan Culture (1975-2018). Cultural Normalization, Postmodernism and National Politics*, Cambridge, Legenda.
- DELGADO, L. E. (2014): *La nación singular. Fantasías de la normalidad democrática española (1996-2011)*, Madrid, Siglo XXI.
- FARUK, M. O., i S. ROSENBAUM (2022): «The mental health consequences of indigenous language loss», *Lancet Psychiatry*, vol. 9(10), p. 46.
- FERNÁNDEZ, J. A. (2008): *El malestar en la cultura catalana*, Barcelona, Empúries.
- FERNÁNDEZ SAVATER, A. (2012): «Emborronar la CT (del «No a la guerra» al 15M)», dins de *CT o la Cultura de la Transición*, DD.AA., Barcelona, Debolsillo, pp. 18-25.
- ILLAS, E. (2005): «Visca la mort del català! Una proposta modesta per a les llengües minoritàries», *Dissidences*, vol. 1(1), pp. 1-31.
- LARREULA, E. (2002): *Dolor de lengua*, València, 3i4.
- MAESTRE BROTONS, A. (2015): «Els residus de la Transició: abjecció, trauma i adaptació», *Journal of Iberian and Latin American Studies*, vol. 21(1), pp. 39-54.
- MARTÍNEZ, G. (2012): «El concepto CT», dins de *CT o la Cultura de la Transición*, VVAA, Barcelona, Debolsillo, pp. 6-11.

- MIGUÉLEZ-CARBALLEIRA, H. (2020): *Galiza, um povo sentimental? Género, política e cultura no imaginário nacional galego*, Santiago de Compostel·la, Através de Nós.
- OJEDA CABA, J. (2021): «La pastoral catalana de Julià de Jòdar, profecía literaria de un país en crisis», *Orillas*, 10, pp. 148-169.
- ORTEGA, R. (2016): *En defensa de la llengua. Discursos, manifestos i textos decisius en la història del català*, Barcelona, Angle Editorial.
- PICORNELL, M. (2020): *Sumar les restes. Ruïnes i mals endreços en la cultura catalana postfranquista*, Barcelona, L'Abadia de Montserrat.
- ŠKRABEC, S. (2021): «Les llengües com a espai de col·lisió», *L'Espill*, 21, pp. 31-53.
- VIDAL, Pau (2015): *El bilingüisme mata*, Barcelona, Pòrtic.

SUBSCRIV-TE A
MÈTODE

Preu Subscripció anual (4 números l'any):
 33€ per a Espanya, 45€ per a l'estranger. www.metode.cat